

С Т А Н О В И Щ Е

на Върховния съд на РБ по конституционно дело № 12/1992 г.
на Конституционния съд

I. Относно допустимостта на искането на Върховния съд

Определението на Конституционния съд съдържа четири въпроса:

1. Върховният съд притежава ли правомощията на Върховния касационен съд (ВКС) и Върховния административен съд (ВАС) по чл.150 от Конституцията, т.е. има ли право да сезира Конституционния съд? 2. Може ли състав на Върховния съд да сезира Конституционния съд? 3. Може ли Конституционния съд да преценява конституционносъобразността на нормативен акт, който е приет преди самата Конституция? 4. Наредбата - Закон за народния съд съставлява ли "действащ закон"?

1. Първият въпрос е, дали до съзнанието на ВКС и ВАС техните правомощия по чл.150 от Конституцията може да се упражняват от Върховния съд на Република България? Този въпрос се поражда поради наличието на параграф 2 от преходните и заключителни разпоредби на Конституцията. С тази разпоредба обаче законодателят не си е поставил задачата да уреди изчерпателно всички хипотези, които ще възникнат през преходния период до избирането на ВКС и ВАС. Той е посочил само два от случаите (най-важните), в които Върховният съд трябва да упражни правомощията на ВКС и ВАС, за да се изградят всички структури на държавната власт и по-точно Конституционния съд и Висшия съдебен съвет. Но от това не следва, че останалите правомощия на ВКС и ВАС не могат да бъдат упражнявани от Върховния съд през преходния период. Напротив, съгласно действащото законодателство Върховният съд е най-висшият съдебен орган, който упражнява върховен съдебен надзор върху съдилищата, в т.ч. и в областта на административното правораздаване. В настоящият момент Върховният съд изпълнява функциите на ВКС по чл.124 от Конституцията и на ВАС по чл.125 от Конституцията. Поради това, през този преходен период Върховният съд притежава и съответните правомощия на ВКС и ВАС и в частност - правото по чл.150 от Конституцията да сезира Конституционния съд. Конституцията не съдържа забрана за това и няма никакво социално и юридическо основание да се оспорва правото на Върховния съд да сезира Конституционния съд. Противното означава, че през преходния период съдебната власт е лише-

на от възможността да се обръща към Конституционния съд. Излиза, че до създаването на ВКС и ВАС само законодателната власт, изпълнителната власт и президентът ще могат да сезират Конституционния съд. Очевидна е несъстоятелността на подобно разбиране. Конституцията не съдържа никакви, дори и косвени указания, че законодателят е искал да лиши Върховния съд от това правомощие.

2. Вторият въпрос е, може ли състав на Върховния съд да сезира Конституционния съд? Разпоредбата на чл.150, ал.2 от Конституцията постановява, че когато установи несъответствие между даден закон и Конституцията, съдът "спира производството по делото и внася въпроса в Конституционния съд". Следователно, компетентен да сезира Конституционния съд е съставът на Върховния съд. Пленумът на Върховният съд не правораздава. Той не може да "спира производството" по конкретно дело. Освен това Конституцията (чл.150, ал.2) не предвижда възможност съставът на съда, след като спре производството по делото да сезира пленума, а ясно посочва, че съдът "внася въпроса в Конституционния съд".

3. Може ли Конституционният съд да се произнася по конституционността на един заварен закон, приет преди самата Конституция. По начало Конституцията в чл.149, ал.1, т.2 не прави разлика между заварени и новоприети закони, а постановява, че Конституционният съд се произнася по "противоконституционността на законите". Поради това ограничаването на контролните компетенции на Конституционния съд само до новоприетите закони е противоконституционно.

Съгласно чл.5, ал.1 от Конституцията законите не могат да противоречат на Конституцията. Следователно новите закони, които парламентът приема, поначало съответствуват на Конституцията. Проблемът възниква при заварените закони. Те именно може да противоречат на Конституцията. Между заварен закон и новата Конституция може да съществува противоречие, което трябва да се отстрани от Конституционния съд. Целта на конституционния контрол е да приведе старото законодателство в съответствие с новите конституционни принципи. Нуждата от преценка на конституционносъобразността на даден закон възниква обикновено при заварените закони. Това е типичната жизнена на практика хипотеза, която е очертана в нормата на чл.149, ал.1, т.2 от Конституцията. Стесняването на обсега на конституционния контрол само върху новоприетите закони, означава, че произволно се отнемат правомощията на Конституционния съд и контролът му се ограничава само до изклю-

чението, (а типичният случай на противоконституционност остава извън конституционния контрол).

4. Последният въпрос, който се съдържа в определението на Конституционния съд е: "доколко Наредбата - закон за Народния съд е действащ закон?" Не е ясно какво съдържание се влага в случая в понятието "действащ закон". Според Конституцията, когато съдът установи несъответствие между даден закон и Конституцията, той "внося въпроса в Конституционния съд" (чл.150, ал.2 от Конституцията). С други думи, когато в процеса на правоприлагането съдът констатира, че приложимият закон не съответствува на Конституцията, той е длъжен да сезира Конституционния съд. Всеки закон, който се прилага от съда, може да бъде внесен в Конституционния съд, за да се прецени неговата противоконституционност. Настоящият случай е точно такъв. Съставът на Върховният съд трябва да подведе факта под правната норма и да реши, дали поведението на осъдения осъществява състав на престъпление, предвидено в Наредбата-закон за Народния съд. Следователно Върховният съд прилага Наредбата-закон за Народния съд. И тъй, като възниква въпросът, дали Наредбата-закон съответствува на Конституцията, Върховният съд е длъжен да внесе въпроса в Конституционния съд.

II. По съществуването на искането на Върховния съд

Наредбата-закон за Народния съд съдържа материалноправни и процесуални разпоредби.

1. Материалните разпоредби предвиждат наказателна отговорност за извършени в миналото деяния, които към момента на извършването им не са били обявени за престъпления. Това налага съпоставка с принципа на чл.5, ал.2 от Конституцията, съгласно който "никой не може да бъде осъден за действие или бездействие, което не е било обявено от закона за престъпление към момента на извършването му".

Освен това Наредбата-закон за Народния съд допуска да се образува наказателно производство и да се постанови присъда срещу мъртъвци (чл.4, ал.3). Това противоречи на основни принципи на Конституцията относно наказателното преследване, което може да се осъществи само спрямо живи лица.

2. С процесуалните разпоредби на Наредбата-закон за Народния съд се учредяват извънредни съдилища в България. А съгласно принципа на чл.119, ал.3 от Конституцията "извънредни съдилища не се допускат".

Процедурата, предвидена в Наредбата-закон за разглеждане на наказателните дела, не съдържа основни конституционни гаранции

за правата на обвиняемия (липсват процесуални правила за събиране и проверка на доказателствата, което създава предпоставки за произвол; подсъдимият е лишен от право на обжалване и др.)

Поради всичко това възниква въпросът: Наредбата-закон за Народния съд съответствува ли на Конституцията? Отговорът на този въпрос е от компетентността единствено на Конституционния съд.